

IRLANDA:

SOZIOLOGIA

Irlanda Errepublikak hiru milioi buru kontatzen du. 46 o/o hirietan, gainerakoa probintzian.

Irlandar gizartea herritasun edo **etnia bateko**, baina **ama-hizkuntza bitako** jendez osaturik dago: irlandera ta ingles hitzunez.

Inglesa, hizkuntza "kolonial" gisa, ofizialki bigarren rangoan ezarrita dago, titulu mailan. Praksian bera da nagusi ofizialki ere, eta bera da irlandar gehienen ama-hizkuntza: 2'26 milioi irlandesek ingles bakarrik daki, hots, guzietan 73 o/o.

Irlandera, nazio hizkuntza bezala, Errepublikako lehen hizkuntza ofiziala da, titulu mailan. Irlandera dakitenak 27 o/o dira dato ofizialen arabera, hots, 716 mila guzitara.

Jakitea ez da erabiltzea: irlandera jakin dakiten guziek ez dute erabiltzen beren zereginetan, harremanetan. Dakitenak 716 mila baldin badira, garbitasunik ez dago hauetan zenbaitek egiten duten irlandera soil, zenbaitek ingles eta irlandera; zenbaitek etxetik **irlandera bakarrik**, ala irlandera ta ingles etxetik dakizkien, lehen hizkuntza irlandera delarik halare; zenbaitek alderantziz, lehen hizkuntza ingles duen, baina irlandera ere etxetik dakiela; eta zenbaitek etxetik **ingles bakarrik** jakin eta irlandera eskoletan ikasi duen.

Etxean irlandera bakarrik ikasi dutenak eta beren bizitzan irlandera korriente darabiltenak (ingles jakin arren), 40 ta 70 mila artean karkulatzen dira.

Gurasoengandik biak ikasi dituztenak, eta, beraz, **irlandera ama-hizkuntza dutenak**, bakarra ez izan arren, 450 mila inguru.

Etxetik ez jakin arren gero ikasi dutenak, 200 mila inguru omen dira, irlanderaren jakile.

Datuok ez dira inolaz ere seguruak. Autoreen artean oso dato ezberdinak aurkitzen dira. Erdi inguru bat atera dut, batez ere Harold Haarmannen azterketaz baliatuaz.

Eguneroko zeregin eta harremanetan inglesa ala zeharo nagusi, irlandera jakin badakitenentzat ere. Irlandera nagusiki darabiltenak, erabili, goiko 40-70 mila haiek dirateke apika.

Inglesek asimilazio politika oso gogorra eraman zuten Irlandan, XIX-gn mendean bereziki. Mendean honen bigarren erdian, lautatik batek bakarrik zekien irlandera; edo-ta, zerabilen behintzat irlandera eguneroko zereginetan, jakin, gehiagok ere jakin arren.

Askatasunaren inguruko giroan, irlandera gora ta behera ibili da, orain geldiro-geldiro gorantz doala:

1.926: 544 mila zekitenak

1.936: 667 mila zekitenak

1.946: 589 mila zekitenak

1.961: 716 mila zekitenak

Irlandar gizartearen tankeragatik, jakin zenbaitek dakien ez da errepresentatibo hizkuntzaren zinezko indarra ta bizitasuna ezagutzeko. Irlandera uhartetan bizi da, inglesaren erdian sakabanaturik eta dialektotan zatiturik, edo-ta kosta baxter pobreenetan. Jenderik apalenek eta eslatueneak dakite, jakin; baina apalenek bakarrik erabili.

Probintziotan egiten da irlanderarik: **Leinster** (275 mila), **Munster** (229 mila), **Connacht** (149 mila), **Ulster** (64 mila). Hiri haunditxoetan, dakienik egon arren, ez da irlanderarik egiten.

HIZKUNTZA

Irlandera hizkuntza uharte-keltikoen sail goidelikoan sartzen da. Indogermanikoa, beraz.

1.— Haro hauk ezagutzen zaizkio: **arkaikoa**: VI-gn mendetik VIII-gneraino. **Irlandera zaharra**: VIII-gn mendetik X-gneraino. **Irlandera erdikoa**: X-gn mendetik XIII-gneraino. **Irlandera berri klasikoa**: XIII-gn mendetik XVIII-gneraino. **Irlandera berria**: XVIII-gn mendeaz gero.

2.— Irlandera modernoak bi dialekto haundi du, eta dialekto haundi bakoitza subdialekto gehiagotan partitzen da. Dialekto nagusiak Iparraldekoa ta Hegoaldekoa dira.

Iparraldekoa (edo Ulsterrera), Donegal, Mayo ta Galwayen egiten da.

Hegoaldekoa (edo Munsterrera), Kerry, Cork eta Waterforden egiten da.

3.— **Irlandera batua** edo **literatur irlandera**: orain dialektotan zatituriko irlanderak literatur hizkuntza batua izan du lehenago. Partikularismo politiko guzien gainetik, literatura **aes dána** klasearen esku egon da: "Artisten eta eskolatuen estatua" deritzan horrek, batez ere konbentuetan, aspal-aspaldidanik irlandera batua landu du.

Inglesek menperatuaz gero dialektotan apurzen da irlandera.

XIX-gn mendean hizkuntzaren aldeko mogimendua hasten da (**Gaelic League**).

Batasunaz batera, problema haundi bat **garbitasunarena** izan da. Ingles hitz asko sartu da irlanderan. 1.920 aldera ikaragarritzko erreazio purista radikalak sortzen da (islanderak berdin jokutzen du Islandian). Handik harako neologismo hanitz du irlanderak orain.

J.A.